

**ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค : การสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ***

**Naga Fireballs Phenomenon: Innovation to Promote Cultural Tourism in
Nong Khai Province, Vientiane Capital and Bolikhamxai Province**

วัฒน์พันธุ์ ครุฑะเสน **

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและเป็นเทศกาลการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยและมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมนาคราคติลุ่มน้ำโขงในบริเวณพื้นที่จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค 2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค 3. เพื่อสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

จากการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปวัฒนธรรมและด้านการท่องเที่ยวทั้งในประเทศไทยและประเทศ สปป.ลาว ทำให้ทราบว่า ประวัติความเป็นมาของปรากฏการณ์นี้มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดวัฒนธรรมนาคราคติลุ่มน้ำโขง รวมถึงความเชื่อตามตำนานอุรังคธาตุ ตำนานพระพุทธเจ้าเสด็จเสวยน้ำโขง ตำนานพญาคันคาก ตำนานปู้จันสร้างเมืองเวียงจันทน์และพุทธประวัติที่เกี่ยวข้องกับพญานาค ซึ่งเป็นเสมือนสายใยทางวัฒนธรรมที่เรียงร้อยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของทั้ง 3 พื้นที่ไว้ด้วยกัน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคายคือ วัดโพธิ์ชัย พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง วัดหลวงเจติยาราม วัดไทย ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโพนพิสัย ในนครหลวงเวียงจันทน์คือ พระธาตุหลวง หอพระแก้ว วัดสี่สะเกด และในแขวงบอลิคำไซ คือ พระบาทโพนสัน วัดโพนสัน รวมถึงพื้นที่ที่เกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในเขตอำเภอโพนพิสัย อำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย และในบริเวณบ้านปากงึม แขวงบอลิคำไซ

การสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคจากการศึกษาประวัติความเป็นมา การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทำให้ผู้ศึกษาได้นำเสนอนวัตกรรม 3 รูปแบบ คือ

นวัตกรรมที่ 1 หอพิพิธภัณฑ์นาคราคติและโรงละครนาคราณมิตร

นวัตกรรมที่ 2 การสร้างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ และสื่อมัลติมีเดียนิทานพื้นบ้าน

นวัตกรรมที่ 3 สื่อนิเทศศิลป์เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างแบรนด์และสินค้าทางการท่องเที่ยว

และได้นำเสนอการสร้างนวัตกรรม พร้อมทั้งทำการประเมินผลนวัตกรรมทั้ง 3 ได้ผลการประเมินในภาพรวม 4.76 จากคะแนนรวม 5 ระดับ ซึ่งมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค, การสร้างนวัตกรรม, การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

* เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เบอร์โทรศัพท์ 08-1407-4496 E-mail :

watanapun@gmail.com อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐไท พรเจริญ

Abstract

As a natural phenomenon related to Naga Mythology and culture in Nong Khai, Vientiane, and Bolikhamxai provinces, the Naga fireball has become one of main tourist festivals in Thailand. This study aims to find the history, current status of cultural tourism promotion and to create innovative plan to promote cultural tourism related to Naga Fireballs Phenomenon in Nong Khai province, Vientiane, and Bolikhamxai Province. The study areas were in Nong Khai province, Vientiane, and Bolikhamxai Province. The population and sample groups are total 27 people, including the key informants, casual informants, and general informants. The tools used in data collection are observation, interview, and survey. The study reveals that these three provinces have all connected history and belief in Naga Mythology. The current tourism promotion in these three areas does not have unity and a systemized process. They still do not have a proper center of information, news and promotion which leads to the lack of potential added value in tourism. Moreover, their main tourist activities all happen exclusively during this festival. The innovations created from this study are 1) Naga Museum and Naga Narumitra Theater, 2) Website and Multimedia Animation, and 3) Visual Arts for Tourism Promotion and Product.

Keywords Naga Fireball Phenomenon, Innovation Creation, Cultural Tourism Promotion

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคงเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมเพราะวัฒนธรรมคือแรงจูงใจสำคัญที่กระตุ้นให้มนุษย์เดินทางท่องเที่ยว แนวคิดนี้เป็นวลีที่เกิดขึ้นจากการประชุมโต๊ะกลมด้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนา, 1996 และสอดคล้องกับรายงานจากองค์การการท่องเที่ยวโลก(WTO) ที่ว่า “การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์และเป็นธุรกิจใหญ่ที่เป็นเศรษฐกิจสำคัญของหลายประเทศในโลก สาเหตุมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการขนส่ง มาตรฐานของชีวิตและอำนาจการใช้จ่ายในการพักผ่อนหย่อนใจและท่องเที่ยว ด้วยอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในประเทศที่กำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย” WTO คาดการณ์ท่องเที่ยวในปี 2020 เท่ากับ 1600 ล้านคน ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวจะเป็นรองเพียงทวีปยุโรป

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยและสปป.ลาว เป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน

การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี 2558 เปรียบเสมือนประตูสู่การลงทุน โดยเฉพาะธุรกิจท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางวัฒนธรรม ที่เป็นแรงจูงใจดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้มาเยือนกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มขึ้น ธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องในกลุ่มประเทศอาเซียน มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเทศไทยและประเทศที่มีพรมแดนติดกับไทยอย่าง สปป.ลาว ซึ่งมีแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ดงามมากมาย ธุรกิจที่ได้รับความนิยมมากเป็นลำดับต้นๆ คือ ธุรกิจท่องเที่ยวและบริการการลงทุนจากต่างประเทศในธุรกิจโรงแรมและร้านอาหารใน สปป.ลาว ตั้งแต่ปี 2543 - ปัจจุบัน มีมูลค่ากว่า 240.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 2 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดของ สปป.ลาว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเดินทางเข้ามาใน สปป.ลาว เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับแต่ปี พ.ศ. 2543 - ปัจจุบัน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวยัง สปป.ลาว ประมาณ 2,513,028 คน และได้มีการวางแผนเตรียมแผนด้านการท่องเที่ยว (Lao PDR Tourism Strategy) ปี 2549 - 2563 ว่าด้วยการพัฒนาและสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ของ สปป.ลาว ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ทั้งนี้มีการตั้งเป้าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาใน สปป.ลาว ในปี 2549 - 2563 อยู่ที่ 3 ล้านคน (ฝ่ายวิจัยธุรกิจ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2555) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กล่าวไว้ว่า “นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ให้มีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ส่งเสริมการวิจัยและการสร้างนวัตกรรม” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) จากนโยบายดังกล่าวของ สปป.ลาว และประเทศไทย ที่ส่งเสริมเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวส่งผลให้จังหวัดหนองคายซึ่งเป็นเส้นทางผ่านไปยัง สปป.ลาว อีกทั้งมีพื้นที่ติดต่อกับนครหลวงเวียงจันทน์และแขวงบอลิคำไซ และมีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงของ 3 พื้นที่ จังหวัดหนองคายจึงสมควรสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง

การตลาดด้านการท่องเที่ยว เป็นกลยุทธ์เพื่อขยายฐานการเจริญเติบโตของธุรกิจ การนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในธุรกิจการท่องเที่ยว ถือเป็นกลยุทธ์ใหม่ที่สามารถแข่งขันด้านการตลาดกับนานาประเทศได้อย่างยั่งยืน ดังจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ ร่วมกับกระตุ้นตัวในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้รับความนิยมด้วยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์และแขวงบอลิคำไซ ที่มีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ซึ่งได้กลายมาเป็นจุดขายสำคัญทางด้านการท่องเที่ยวประจำปี และเป็นปรากฏการณ์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติเข้ามาเยี่ยมชม ศึกษาเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชายแดนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกันมายาวนาน

ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นจะเป็นแนวทางเพื่อช่วยกำหนดกลยุทธ์ นโยบายและแผนปฏิบัติการในหน่วยงาน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาและรองรับการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องราวของประวัติความเป็นมาของการเกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง อันได้แก่ จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ รวมทั้งสื่อในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงในช่วงงานเทศกาล เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษามาสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างพัฒนาการการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดหนองคาย อันจะเป็นการขยายความสำเร็จสู่นครหลวงเวียงจันทน์และแขวงบอลิคำไซ ต่อไป

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค : การสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค โดยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือ จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน แบ่งเป็น กลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม แล้วดำเนินการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่โดยใช้ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยวและนวัตกรรม นำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผลการศึกษาพบว่า

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในจังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

- 1.1 ประวัติความเป็นมาของปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค

การบันทึกเก่าแก่ที่สุดที่พบปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคคือ บันทึกการเดินทางสำรวจ โดยเจอรัardt ฟาน วุสตอฟ (Gerard Van Wusthof) พ่อค้านักสำรวจชาวฮอลแลนด์ ที่เดินทางด้วยกลุ่มเรือสำราญกลุ่มน้ำโขงขึ้นมาจากกัมพูชา ระหว่างปี ค.ศ.1641 - 42 ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช กษัตริย์ลาวครองราชย์ ค.ศ. 1638 - 1695 ซึ่งเขาได้ลงเรือมาถึงบริเวณใกล้เมืองเวียงจันทน์และพบว่ามียูกลไฟกลมประหลาดผุดขึ้นหลายลูกจากแม่น้ำโขงในช่วงค่ำของเดือนตุลาคม และมีประวัติการพบปรากฏการณ์นี้จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านเรียกว่า บั้งไฟผี ส่วนในฝั่งลาวเรียกว่า ดอกไม้ไฟน้ำ ในปี พ.ศ. 2529 โดยนายพิทักษ์ ศรีตะบุตร อดีต สส.จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นชาวพนมพิสัยได้มีแนวคิดที่จะฟื้นฟูประเพณีไหลเรือไฟ จึงได้ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพนมพิสัย จัดงานประเพณีไหลเรือไฟ ชมบั้งไฟผิงในคืนออกพรรษา เพื่อความเหมาะสมจึงได้มีมติให้เปลี่ยนชื่อเป็น บั้งไฟพญานาค จากงานประเพณีไหลเรือไฟ ชมบั้งไฟผิงในคืนออกพรรษา ปี พ.ศ. 2529 และมหกรรมลอยเรือชมไฟพระธาตุเมืองหนองคายในปี พ.ศ. 2543 กลายเป็นประเพณีบุญและเทศกาลออกพรรษาบั้งไฟพญานาค จนถึงปัจจุบัน

- 1.2 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคาย มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมาอย่างช้านาน ประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 200 ปีเศษ ล่วงมาถึงพ.ศ. 2371 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวสุวอธรรมมา (บุญมา) เป็นพระปทุมเทวาภิบาล ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหนองคายคนแรก และปรับให้เมืองเวียงจันทน์ขึ้นตรงต่อเมืองหนองคาย

โดยมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นระหว่างทั้งสองเมืองโดยหลักฐานสำคัญในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงครองนครเวียงจันทน์โดยเมื่อทรงสร้างเจดีย์ศรีธรรมมาโคกราชหรือพระธาตุหลวงเสร็จแล้ว พระองค์ก็ทรงดำริจะสร้างพระใหญ่ที่เรียกว่าพระองค์ตื้อ โดยฝ่ายพระธิดาทั้ง 3 พระองค์ได้ร่วมสร้างกุศลไปพร้อมกับพระราชบิดาด้วยการสร้างพระพุทธรูป และฝากพระนามไว้ในพระศาสนา

เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงประกาศการก่อกบฏแล้วก็ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่จัดเตรียมสถานที่หล่อพระคือบริเวณวัดอินแปงกลางเมืองเวียงจันทน์และให้ช่างปั้นลงมือปั้นหุ่นพระพุทธรูป 4 องค์ คือ พระองค์ตื้อ สำหรับพระองค์ และพระสุก สำหรับพระธิดาองค์ใหญ่ พระเสริมสำหรับพระธิดาองค์รอง และพระใสสำหรับพระธิดาองค์เล็ก โดยในปัจจุบัน พระองค์ตื้อได้ประดิษฐานอยู่ ณ วัดศรีพุ่ม ส่วนพระสุก เสริม ไส นั้นได้ปรากฏประวัติการเดินทางอันน่าอัศจรรย์ โดยพระสุกได้จมลงสู่แม่น้ำโขงระหว่างการเคลื่อนย้ายในบริเวณที่เรียกว่า เวินพระสุก พระเสริมเป็นพระพุทธรูปองค์เดียวที่สามารถอัญเชิญสู่กรุงรัตนโกสินทร์ประดิษฐานอยู่ที่วัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานครและพระใสได้แสดงปาฏิหาริย์ระหว่างการเคลื่อนย้ายทำให้มาประดิษฐานอยู่ ณ ที่วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมืองหนองคายจนถึงปัจจุบัน

แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องของปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

1. วัดโพธิ์ชัย

วัดโพธิ์ชัยมีประวัติเกี่ยวข้องกับตำนานและประวัติศาสตร์ของ 2 ประเทศคือ ประเทศไทย และ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีความเชื่อมโยงกับพระพุทธรูปสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ คือ พระสุก พระเสริม พระใส

ภาพประกอบที่ 1 หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย

วัดโพธิ์ชัย เดิมชื่อ “วัดผิผิว” ใช้เป็นที่เผาผีหรือเผาศพ และมีผีดู ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดโพธิ์ชัยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ วัดโพธิ์ชัยปัจจุบันเป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่พระใส พระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสน ยุคปลาย หล่อด้วยทองคำ คำบริสุทธ์ ประมาณ 92% สีทองคำจะมีสีเหลืองเข้ม เรียกว่า “สีทองสุก” พระพุทธรูปมีลักษณะงดงามมาก ขนาดหน้าตักกว้าง 2 คืบ 8 นิ้ว สูงจากเบื้องล่างพระซงถึงยอดพระเกศ 4 คืบ 1 นิ้ว มีห่วงกลมขนาด หัวแม่มือจำนวน 3 ห่วง ติดกับพระแท่นซึ่งหล่อติดกับองค์พระใส สำหรับผูกเชือกติดกับฐานเวลาที่อัญเชิญลงมาแห่รอบเมืองให้ประชาชนได้สรงน้ำในช่วงวันสงกรานต์ นับว่าหลวงพ่พระใสทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพและความศรัทธาของชาวหนองคายและเป็นที่ที่นักท่องเที่ยวจะต้องแวะมากราบนมัสการ ภายในพระอุโบสถจะมีภาพจิตรกรรม ฝาผนังที่จะให้ข้อมูลความรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณีฮีตสิบสอง และตำนานความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพื้นถิ่น เช่น ตำนานพญาคันคาก และ

ตำนานที่เกี่ยวข้องกับนาาคคติที่นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาและเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม ทำให้วัดโพธิ์ชัยเป็นศูนย์ข้อมูลด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่สำคัญ

2. พระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวน เป็นพระธาตุเจดีย์ที่เก่าแก่และสำคัญยิ่งของจังหวัดหนองคาย เป็นพระธาตุที่สำคัญองค์หนึ่งของภาคอีสาน อาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถโบราณ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ ปูชนียวัตถุมีพระธาตุบังพวนบรรจุอัฐิองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระปรางค์ 3 องค์ เจดีย์เล็ก 7 องค์ พระพุทธรูปพระประธานใหญ่ และพระนาครปรกขนาดใหญ่

ภาพประกอบที่ 2 พระธาตุบังพวน จ.หนองคาย

พระธาตุบังพวนเป็นพระสถูปเจดีย์ ทรงเรือนปราสาทสี่เหลี่ยม เป็นองค์ประธานซึ่งมีชื่ออยู่ในศิลาจารึกว่า พระธาตุบังพวนพระเจดีย์ศรีสัตตมหาทาน ภายในวัดมีกลุ่มพระธาตุขนาดต่างๆ อีก 15 องค์ สันนิษฐานว่าคงจะสร้างในสมัยใกล้เคียงกันกับพระธาตุบังพวน มีวิหาร 3 หลัง อุโบสถ 1 หลัง สระน้ำ และบ่อน้ำโบราณ นอกจากนั้นยังมีโบราณสถานอีกกลุ่มหนึ่งในบริเวณเดียวกัน เรียกว่า สัตตมหาสถาน อันเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติ เมื่อครั้งแรกตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณที่ พุทธคยา ประเทศอินเดีย สัตตมหาสถานที่ยกขึ้นมานี้ภายหลัง มีอยู่ 3 แห่งอยู่ที่ประเทศพม่าหนึ่งแห่ง และที่ประเทศไทยสองแห่ง คือที่วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ และที่วัดพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย

3. พระธาตุหล้าหนอง

พระธาตุหนองคาย หรือ พระธาตุกลางน้ำ เดิมชื่อพระธาตุหล้าหนอง ตั้งอยู่ที่วัดสิริมหา กัจจายน์ หรือ วัดธาตุ เป็นพระธาตุที่หักพังอยู่กลางลำน้ำโขง เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุผ้าพระบาทเก่า พระองค์ตามตำนานอุรังคธาตุหรือตำนานพระธาตุพนม จากการสำรวจได้น้ำของหน่วยโบราณคดีภาค 7 พบว่า องค์พระธาตุมีฐานกว้างด้านละ 17.2 เมตร ย่อมนที่ฐานและมีความสูงประมาณ 28.5 เมตร หักออกเป็น 3 ท่อน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 20 - 22 เนื่องจากมีรูปร่างคล้ายพระธาตุบังพวน

ปัจจุบันองค์พระธาตุจมอยู่กลางแม่น้ำโขงห่างจากฝั่งไทย 180 เมตร องค์พระธาตุก่อด้วยอิฐถือปูน ล้มตะแคงไปตามกระแสน้ำ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีฐานเหลี่ยมมุมฉาก โดยด้านหนึ่งโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำเพียงครึ่งฐาน

พระธาตุหล้าหนอง เป็นที่เคารพสักการะของชาวหนองคาย และมีการจัดงานประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุในทุกปี คือประเพณีบุญบั้งไฟ เดือน 6 เพื่อจุดถวายองค์พระธาตุ ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 6 ปี

บวงสรวงองค์พระธาตุ วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ถวายปราสาทผึ้ง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และการแข่งเรือยาววันออกพรรษาทุกปี เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ชาวหนองคายได้ร่วมสร้างองค์พระธาตุหล้าหนองจำลองขึ้นริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณใกล้กับพระธาตุองค์เดิม

แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในอำเภอโพนพิสัย

1. วัดหลวงพิสัยเจติยาราม

วัดหลวง หรือ วัดหลวงพิสัยเจติยาราม ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2230 เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นในด้านประวัติศาสตร์ความน่าเลื่อมใส ประดิษฐานองค์หลวงพ่อบุญรอดที่วัดมีจุดชมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบั้งไฟพญานาคและมีปรากฏการณ์อัศจรรย์น้ำหยดจากบริเวณหลังคาพระอุโบสถ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นน้ำที่เกิดจากพญานาคที่มีความเป็นสิริมงคล อีกทั้งเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการเกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค โดยทางเจ้าอาวาสได้จัดทำแผ่นแกรนิตเพื่อให้ข้อมูลประวัติบั้งไฟพญานาค ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานทางด้านข้อมูลเผยแพร่สู่สาธารณชนและนักท่องเที่ยวในแง่ประวัติความเป็นมาและความคิดเห็นเกี่ยวกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคที่จับต้องได้และยังมีให้เห็นในปัจจุบัน

2. วัดไทย

วัดไทย มีพิพิธภัณฑสถานเมืองบาดาล “นาคราชยัญญ” โดยในปี พ.ศ.2550 เจ้าอาวาสได้มีนิมิตว่ามีหญิงชายร่างกายสีดำ มาอาราธนาให้สร้างสัญลักษณ์ประจำเมืองบาดาลหรือเมืองพญานาคขึ้นไว้ ที่เมืองมนุษย์ ณ บริเวณวัดไทย โดยให้สร้างเป็นสัญลักษณ์ ดังนี้ 1. ราชแห่งพญานาคสีดำ 2. สร้างเป็นนาคบาท 3. เสาหลักเมืองบาดาล 4. ประตูทางเข้าเมืองบาดาล 5. อุโมงค์เข้าถ้ำจำลอง 7 ห้องของเมืองบาดาล เมื่อผู้ใดได้ลอดถ้ำแล้วจะประสบความสำเร็จในสิ่งอันพึงปรารถนาทุกประการให้สร้าง 5 ประการนี้ ประดิษฐานไว้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงของวัดไทยเพื่อให้เป็นสิริมงคลสักการะบูชาและแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคอำเภอโพนพิสัยและอำเภอรัตนวาปี

ส่วนใหญ่แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคของอำเภอโพนพิสัยอำเภอรัตนวาปี จะเป็นพื้นที่บริเวณริมฝั่งโขงของแต่ละตำบล ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวมาตามสถิติการปรากฏขึ้นของบั้งไฟในแต่ละปี

1.3 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคของนครหลวงเวียงจันทน์

นครหลวงเวียงจันทน์ เดิมชื่อ “กำแพงนครเวียงจันทน์” เป็นเขตปกครองพิเศษของประเทศไทย และเป็นเขตที่ตั้งของกรุงเวียงจันทน์ เมืองเอกคือจันทะบูลี มีเขตติดต่อกับหนองคายของประเทศไทย เชื่อมต่อคมนาคมด้วยสะพานมิตรภาพ ไทย - ลาว แห่งที่ 1 โดยแขวงนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นแขวงที่มีความเจริญของเมืองมากที่สุดใน 18 แขวงของประเทศไทย

ภาพประกอบที่ 3 แผนที่ประเทศลาว

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงสถาปนาเวียงจันทน์ขึ้นเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้าง เมื่อ พ.ศ. 2103 ครั้นเมื่อล้านช้างเสื่อมอำนาจลง ในปี พ.ศ. 2250 เวียงจันทน์กลายเป็นอาณาจักรอิสระ เรียกว่า อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2321 เจ้าพระยาจักรีของไทย (ในสมัยกรุงธนบุรี) ยกทัพมาปราบดินแดนลาวทั้งหมด อาณาจักรเวียงจันทน์ตกเป็นประเทศราชของไทยนับตั้งแต่นั้นมา

พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์ กษัตริย์แห่งเวียงจันทน์องค์สุดท้ายพยายามรวบรวมกำลังเพื่อก่อการก่อกวนจากไทย รัฐบาลไทยจึงส่งกองทัพยกขึ้นมามีชัยที่เมืองเวียงจันทน์ และจับเจ้าอนุวงศ์ไปกรุงเทพฯ ส่วนเมืองเวียงจันทน์นั้นถูกทำลายย่อยยับ เหลือรอดเพียงแต่พระอารามสำคัญไม่กี่แห่ง เช่น หอพระแก้ว วัดสี่สาง เป็นต้น

พ.ศ. 2436 ดินแดนลาวตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส เวียงจันทน์ถูกกำหนดให้เป็น ศูนย์กลางการบริหารการปกครองของลาวในอาณัติของฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2442 ต่อมาเมื่อประเทศลาวประกาศเอกราชจากฝรั่งเศส ก็ได้กำหนดให้กรุงเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในนครหลวงเวียงจันทน์

1. พระธาตุหลวง

พระธาตุหลวง หรือ พระเจดีย์โลกะจุฬามณี นับเป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งแห่งนครหลวงเวียงจันทน์ และเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนชาวลาวทั่วประเทศ องค์พระธาตุมีความสูง 45 เมตร รูปลักษณะคล้ายดอกบัวตูม อันหมายถึงสัญลักษณ์คำสอนของพระพุทธเจ้า มีพระธาตุเล็กอยู่บนพระธาตุใหญ่ชั้นที่สอง รองทั้งสี่ด้าน มี 30 องค์เรียกว่า “สัมมตังสภารมย์” รูปชั้นล่างสุดเป็นฐานพระธาตุ 4 เหลี่ยม

อนึ่งด้านหลังองค์พระธาตุมีเรือนาคา 450 ปี ซึ่งได้มีการเล่าขานกันมาว่า มีรูเหมือนเป็นทางขึ้นลงของพญานาคระหว่างนาคาพิภพกับโลกมนุษย์ และมีพญานาคที่คอยปกป้องรักษาเมืองเวียงจันทน์ เมื่อครั้งสงครามที่เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพมาตีเมืองเวียงจันทน์ ได้มีการสร้างสิ่งก่อสร้างปิดรูปพญานาคทำให้ไม่สามารถขึ้นมาป้องกันรักษาเมืองไว้ได้

2. หอพระแก้ว

หอพระแก้ว คือสถานที่เคยประดิษฐาน พระแก้วมรกต หรือ พระพุทธรูปทองคำที่ประดิษฐานอยู่ ณ นครเวียงจันทน์ ประเทศลาว ปัจจุบันเหลือเพียงพระแท่นที่ประดิษฐาน เพราะพระแก้วมรกตองค์ปัจจุบันได้รับการอัญเชิญลงมาประทับที่กรุงเทพมหานครในสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นผู้อัญเชิญ แต่เดิมหอพระแก้วนั้นเคยเป็นวัดหลวงประจำราชวงศ์ของลาว พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มีพระราชประสงค์ให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2108 เพื่อใช้เป็นที่พักประดิษฐานพระแก้วมรกตที่ได้ อัญเชิญมาจากนครเชียงใหม่ อาณาจักรล้านนา เมื่อต้องเสด็จกลับมาครองราชบัลลังก์ล้านช้างหลังจากที่พระราชบิดาคือพระเจ้าโพธิสารสิ้นพระชนม์ลงในการทำศึกสงครามกับประเทศสยาม เมื่อปี พ.ศ. 2322 นครเวียงจันทน์ ถูกกองทัพสยามตีแตก กองทัพสยามได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองของนครเวียงจันทน์ไป สำหรับหอพระแก้วที่นักท่องเที่ยวเห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นของที่ถูกบูรณะขึ้นใหม่เกือบทั้งหมด หอพระแก้วในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางมาท่องเที่ยวยังนครเวียงจันทน์ก็ยังเดินทางมาสักการะบูชากันเป็นจำนวนมาก สำหรับส่วนของพิพิธภัณฑ์จัดแสดงพระแท่นบัลลังก์ปิดทองจารึกพระไตรปิฎก ภาษาขอมและกลองสำริดประจำราชวงศ์ลาว สำหรับประตูใหญ่ทั้งสองเป็นของเก่าที่หลงเหลือมาแต่เดิม บานประตูจำหลักเป็นรูปองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และยังพบบันไดนาครูปศิลปะปูนปั้นนาคาคติที่สวยงามและแตกต่างอยู่โดยรอบ

3. วัดสี่สะเกด

วัดสี่สะเกด เป็นวัดหนึ่งที่ไม่ได้ถูกทำลายในช่วงสงคราม มีพระพุทธรูปใหญ่ และเล็กเรียงรายอยู่มากที่สุด เป็นวัดที่สร้างขึ้นแห่งแรกในนครเวียงจันทน์ ในอดีตเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช (ลาว) ศักดิ์ของวัดนี้เทียบเท่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เหตุที่ชื่อวัดแสนก็เพราะว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชและพุทธศาสนิกชนชาวลาวในอดีต ทรงสร้างพระพุทธรูปทั้งองค์เล็กและองค์ใหญ่ประดิษฐานไว้ทั่ววัด 100,000 องค์ ดังนั้นจึงมีชื่อเล่นว่าวัดแสน แต่ปัจจุบันมีเหลืออยู่ประมาณ 10,000 กว่าองค์เท่านั้น

หอพิพิธภัณฑ์วัดสี่สะเกด ตั้งอยู่ในวัดสี่สะเกดติดกับหอคำ พระราชวังหลวงของกษัตริย์ลาวสมัยก่อนสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2094 โดยพระเจ้าโพธิสารราช พระบิดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ในศตวรรษที่ 16

พระประธานในสิม เดิมเป็นพระพุทธรูปองค์เล็กทำด้วยทองสำริด แต่เจ้าอนุวงศ์ได้ปลิวสังฆรณ์ก่อครอบ ด้วยประทุนเพชรพอกด้วยน้ำปิว และให้พระประธานองค์ใหญ่หันหน้าไปทางด้านเหนือเพื่อความ สะดวกสบายในไปกราบไหว้สักการะบูชา พร้อมทั้งมีราวเทียนในสิม เป็นศิลปผสมระหว่างล้านช้างกับล้านนา ทำด้วยไม้เนื้อดีและแกะสลักเป็นรูปพญานาค สองตนเอหาทางพันกัน เป็นรูปสวยงามซึ่งหมายถึง ความสามัคคีระหว่างล้านช้างและล้านนา ที่พิเศษคือพอกด้วยน้ำทองคำปิว สร้างในสมัยเดียวกันกับ วัดสี่สะเกด ศตวรรษที่ 19

หอพระไตรปิฎก สำหรับเก็บรักษาพระไตรปิฎก และตำราคัมภีร์ ถึงแม้วัดสี่สะเกดจะไม่ถูกเผาทำลายเหมือนวัดอื่นๆ แต่ก็ถูกปล้นสะดมเอาพระไตรปิฎกไปจนหมดเกลี้ยง ปัจจุบันมีเพียงหอพระไตรที่แสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม ส่วนของหลังคาหอพระไตรปิฎกจะมีความคล้ายคลึงศิลปะของพม่าเพราะใน

สมัยนั้น นอกจากนี่ยังมีแผ่นศิลาจารึก ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวประวัติของวัดสี่สะเกด อีกทั้งยังมีพุทธศิลปกรรมที่เกี่ยวกับนาคาคติที่ทรงคุณค่าอีกหลายชิ้น

และมีสถานที่ที่น่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บังไฟพญานาคได้อีก เช่น วัดนาคใหญ่ ตั้งอยู่ที่ถนนท่าเตื่อ และประติมากรรมรูปปั้นบุรีจันอวยรอย หนึ่งในตำนานการสร้างนครหลวงเวียงจันทน์ ตั้งอยู่ที่อุทยานวัฒนธรรมชนเผ่าบริเวณบ้านท่าเตื่อ

1.4 ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องปรากฏการณ์บังไฟพญานาคของแขวงบอลิคำไซ

แขวงบอลิคำไซ ตั้งอยู่ระหว่างแขวงเวียงจันทน์และแขวงคำม่วน เมืองหลวง คือเมืองปากซัน บอลิคำไซ เป็นประตูสู่ลาวใต้ และยังเป็นแขวงที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยวของประเทศลาว เพราะเป็นเมืองท่าด่านติดชายแดนสองประเทศ ด้านทิศตะวันตกริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณเมืองปากซัน จะตรงข้ามกับอำเภอโพธิ์ชัย อำเภอรัตนาปปี จังหวัดหนองคาย และอำเภอปากคาด อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬของไทย ด้านทิศตะวันออกบริเวณด่านแก้วเหนือจะติดด่านก๋อเตี๋ยของประเทศเวียดนาม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องปรากฏการณ์บังไฟพญานาค ประกอบด้วย

1. วัดพระบาทโพนสัน

วัดพระบาทโพนสัน ตั้งอยู่ที่เมืองท่าพระบาท แขวงบอลิคำไซ เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง ตั้งอยู่บนโนนหิน ตามตำนานกล่าวว่าพญารอยพระพุทธรูปเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2475 หลังจากนั้น จึงสร้างวัดไว้ที่นั่น รอยพระพุทธรูปเป็นรอยพระบาทข้างขวา พื้นพระบาทมีรูปงจักรและรูปสัตว์ 108 ชนิด ลึก 40 เซนติเมตร กว้าง 120 เซนติเมตร ยาว 240 เซนติเมตร ทุกปีจะจัดงานบุญนมัสการพระบาท ซึ่งใกล้เคียงกับงานบุญผะเหวดประจำปี โบราณสถานที่อยู่ใกล้นครหลวงเวียงจันทน์คือวัดพระบาทโพนสัน ภายในเป็นที่ตั้งของพระธาตุเก่าแก่ สูงประมาณตึก 5 ชั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด ภายในโบสถ์เป็นที่ตั้งของรอยพระพุทธรูป และเป็นประดิษฐานพระนอนขนาดใหญ่ และกลองเก่า

2. วัดโพนสัน

วัดโพนสัน ตั้งอยู่ที่บ้านโพนสัน เมืองพะบาด แขวงบอลิคำไซ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในแขวงบอลิคำไซ ติดริมแม่น้ำโขง ภายในมีพระพุทธรูปในพระอุโบสถ และมีเจดีย์เก่าแก่บนพระอุโบสถ วัดทั้ง 2 นี้เป็นส่วนหนึ่งในตำนานพระพุทธรูปเจ้าเสด็จเลียบลุ่มน้ำโขง ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวและตำนานความเชื่อเรื่องพญานาคได้ทูลเชิญสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จแวะฉันทเพลที่บริเวณริมฝั่งโขงอันเป็นที่ตั้งวัดโพนสันในปัจจุบัน โดยพญานาคได้แสดงอิทธิฤทธิ์กอบกองทรายขึ้นเป็นโคน (เนิน) เพื่อให้ทรงประทับฉันท และเมื่อทรงฉันทเสร็จจะเสด็จดำเนินต่อไป พญานาคได้ทูลขอให้ทรงประทับรอยพระบาทไว้เพื่อเป็นเครื่องสักการะและเป็นพุทธาอนุสรณ์ จึงทรงประทับรอยพระบาทไว้ ณ บริเวณลานหินซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดพระบาทโพนสันในปัจจุบัน และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวจะมานมัสการ ทั้งเป็นสถานที่สำคัญหนึ่งและเป็นเสมือนประตูสู่ภาคใต้ของลาว โดยมีสถาปัตยกรรมและพุทธศิลป์สมัยล้านช้างที่สวยงาม ควรค่าแก่การมาเยี่ยมชม

2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บังไฟพญานาคในจังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

2.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในจังหวัดหนองคายในช่วงปี พ.ศ. 2554 - 2555 ได้มีการส่งเสริมแบ่งออกเป็น 2 แนวทางคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลอดทั้งปีและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงงานประเพณีออกพรรษาและเทศกาลบั้งไฟพญานาค ซึ่งมีกิจกรรมประกอบไปด้วย

1) การแถลงข่าวการจัดงาน โดยจัดขึ้นก่อนวันงานประมาณ 1 เดือนในแต่ละปี โดยในปี พ.ศ. 2554 เป็นปีแรกที่ได้ขยายแนวคิดขยายการจัดงานให้เป็นระดับโลกขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่อำเภอโพนพิสัย โดยใช้ชื่อว่า งานโพนพิสัยบั้งไฟพญานาคโลก ซึ่งในการจัดงานประเพณีจะมีการทำพิธีบวงสรวงพญานาค การแสดงแสงเสียง “เปิดตำนานบั้งไฟพญานาค” การลอยเรือไฟบูชาพญานาค ฯลฯ

2) ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลาย อาทิ หนังสือพิมพ์ บทความในวารสารการท่องเที่ยว

3) สื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ที่จัดทำขึ้นในช่วงการจัดงาน อาทิ ป้ายประชาสัมพันธ์ กลางแจ้ง โปสเตอร์ประจำงาน แผ่นพับ ป้ายเส้นทาง/แผนที่ ชุมประตู่และป้ายผ้า โฆษณาทางวิทยุชุมชน เว็บไซต์ การท่องเที่ยว/จังหวัด/หน่วยงาน และของที่ระลึก

2.2 การส่งเสริมการท่องเที่ยว นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

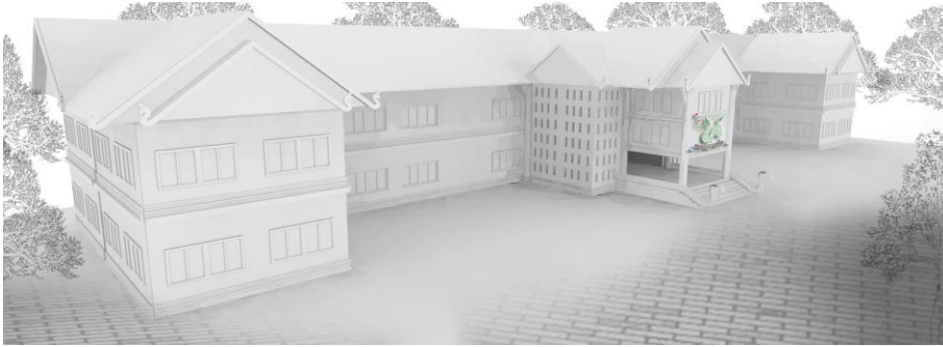
ข้อมูลการส่งเสริมการท่องเที่ยวของส่วนการโฆษณาและส่งเสริมการท่องเที่ยว กระทรวงแถลงข่าว วัฒนธรรมและท่องเที่ยว สปป.ลาว จะมีการประชาสัมพันธ์ ณ สำนักงานประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ตั้งอยู่บนถนนล้านช้างซึ่งเป็นแหล่งให้ข้อมูลการท่องเที่ยวในภาพรวมของประเทศ สปป.ลาว แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และมีการค้นคว้าสถานที่สำคัญผ่านทางเว็บไซต์

3. เพื่อสร้างนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูล ทำการออกแบบและเสนอแนวคิดเบื้องต้นเป็นนวัตกรรม 3 รูปแบบ คือ

นวัตกรรมที่ 1 หอพิพิธภัณฑสถานาคติและโรงละครนาคนาณมิตร โดยหอพิพิธภัณฑสถานาคติ มุ่งเน้นให้เป็นศูนย์เรียนรู้และเผยแพร่เกี่ยวกับวัฒนธรรมนาคนาคติลุ่มน้ำโขง และเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเนื้อหาเรื่องราวประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพญานาค วัฒนธรรม คติความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี

หอพิพิธภัณฑสถานาคติ (พื้นที่ 5,000 - 10,000 ตร.ม.) เนื้อหานิทรรศการในหอพิพิธภัณฑสถานาคติ ประกอบด้วย นิทรรศการถาวรและนิทรรศการหมุนเวียน

ภาพประกอบที่ 4 ภาพเสมือนหอฟิธิภัณฑ์นาคาคติ

ส่วนโรงละครนาคาณมิตรเป็นการประยุกต์การแสงแสง เสียงตำนานบั้งไฟพญานาค ให้ทันสมัยโดยใช้สื่อการแสดงประกอบสื่อมัลติมีเดีย และสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างโอกาสรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ๆ

โรงละครนาคาณมิตร (ขนาด 500 ที่นั่ง) เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ และเป็นพื้นที่แสดงเรื่องราว ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ของจังหวัดหนองคาย

ภาพประกอบที่ 5 แบบโครงสร้างภายในเวที การจัดแสดงโรงละครนาคาณมิตร

นวัตกรรมที่ 2 เว็บไซต์และสื่อมัลติมีเดียออนไลน์ เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และสร้างสื่อมัลติมีเดียออนไลน์ขึ้น เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้เนื้อหาของนิทานและตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคและสามารถเป็นสื่อการสอนให้กับเด็กและเยาวชน

สื่อมัลติมีเดียออนไลน์ สำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อถ่ายทอดตำนานนิทานพื้นบ้านที่มีลักษณะของภาพเป็นการวาดที่ได้แรงบันดาลใจจากจิตรกรรมสุปแต้มในรูปแบบศิลปะอีสาน โดยสร้างต้นแบบจากนิทานพญาคันคาก

นวัตกรรมที่ 3 สื่อนิเทศศิลป์เพื่อประชาสัมพันธ์และสร้างรายได้ เป็นการสร้างชุดสัญลักษณ์ของสื่อนิเทศศิลป์ เพื่อการจดจำและอำนวยความสะดวกในช่วงเทศกาลให้มีอัตลักษณ์เดียวกันทั้งระบบ ได้แก่ โปสเตอร์ แผ่นพับ และแผนที่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างรายได้จากของที่ระลึก ได้แก่ เสื้อยืด แก้วกาแฟ และกระเป๋าผ้า

ภาพประกอบที่ 6 โปสเตอร์งานเทศกาลออกพรรษาบั้งไฟพญานาค

ภาพประกอบที่ 7 แผ่นพับและแผนที่งานเทศกาลออกพรรษาบั้งไฟพญานาค

ภาพประกอบที่ 8 เสื้อยืด กระเป๋าผ้า แก้วน้ำของที่ระลึกงานเทศกาลบั้งไฟพญานาค

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค : การสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ ผลการศึกษาพบว่าประวัติความเป็นมามีบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมที่เชื่อมโยงกับบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม ประเพณี คติความเชื่อ ที่แสดงอัตลักษณ์ตัวตนของผู้นับชาวไทยและลาว การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของสื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวพบว่า ทางจังหวัดหนองคายมีสื่อส่งเสริมที่หลากหลายรูปแบบ วิธีการ แต่ยังเป็นสื่อกระจายไม่สื่อถึงกลุ่มที่ชัดเจน ส่วน สปป.ลาว ข้อมูลการท่องเที่ยวจะอยู่ที่สำนักงานประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวและเอกสารการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงเพียงเล็กน้อย ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูล ทำการออกแบบและเสนอแนวคิดเบื้องต้นเป็นนวัตกรรม 3 รูปแบบ คือ

นวัตกรรมที่ 1 หอพิพิธภัณฑ์นาคาคติ และโรงละครนาคานฤมิตร

นวัตกรรมที่ 2 สื่อเว็บไซต์และสื่อมัลติมีเดียอนิเมชัน

นวัตกรรมที่ 3 สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อประชาสัมพันธ์สร้างแบรนด์และสินค้าทางการท่องเที่ยว

ทำการประเมินผลนวัตกรรมทั้ง 3 รูปแบบ พบว่ากลุ่มผู้ประกอบการมีความพึงพอใจในนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากที่สุด เมื่อจำแนกพบว่า รูปแบบที่ 1 (4.76) รูปแบบที่ 2 (4.76) มีความพึงพอใจมากที่สุด และรูปแบบที่ 3 (4.71) มีความพึงพอใจในระดับมาก ตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2544.) “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดหนองคาย.”

นิศา ชัชกุล. (2550.) “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.”

พิเชฐ สายพันธ์. (2539.) “นาคาคติ : อีสานลุ่มแม่น้ำโขง ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย.”

วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มนัส กนกศิลป์. (2554.) “บั้งไฟพญานาค มรดกไทย มรดกโลก.” หน้า 141.

วิเชียร นามการ. (2554.) “การศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคที่มีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน.” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เศกสรรค์ ยวงนิษฐ์ และคณะ. (2550.) “การศึกษาศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาศูนย์การท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุวรรณ จันทะดารา. (2554.) “การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ มอญ – เขมรกรณีศึกษาที่ราบอละเวน ลาวตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อุทัย ภัทรสุข. (2554.) “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Swarbrook, John. (1999.) Sustainable Tourism Management.

_____. แขวงบอลิคำไซ (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2556. จาก
<http://www.louangprabang.net/content.asp?id=454>.

_____. แขวงบอลิคำไซ (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2556. จาก
<http://www.ounon19.com/Bolikhamxay.html>.

_____. แขวงบอลิคำไซ (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2556. จาก
<https://sites.google.com/site/pronrudee130634/khaewng-bx-li-kha-si>.

_____. จังหวัดหนองคาย (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2554. จาก
<http://203.146.129.243/~nongkhai/web2/index.php>.

_____. นครหลวงเวียงจันทน์ (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554. จาก www.tv5.co.th.

_____. นครหลวงเวียงจันทน์ (ออนไลน์). เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554. จาก
www.viptravel07.com/information/vientenne_info.html.

_____. รูปแบบการดำเนินงานการตลาด การท่องเที่ยวของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน
(ออนไลน์). เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2556. จาก <http://www.etatjournal.com>.

กนกวรรณ ดุจศรีแก้ว. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาลบั้งไฟพญานาค (สัมภาษณ์). การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดอุดรธานี หนองคาย บึงกาฬ. เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2555.

ดวงปะเลิด ปะพัทธกลาง. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงงานออกพรรษา สปป.ลาว (สัมภาษณ์). รองหัวหน้า
การโฆษณาและส่งเสริมการท่องเที่ยว กระทรวงแถลงข่าว วัฒนธรรมและท่องเที่ยว. เมื่อวันที่ 22
กรกฎาคม 2555.

นฤมล รักษาภักดี. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาล ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค และนำเสนอผลงาน
นวัตกรรม พร้อมข้อเสนอแนะ (สัมภาษณ์). บริษัท นฤมลทัวร์. เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2555 และ วันที่
14 สิงหาคม 2556.

ไมสิง จันบุดี. ประวัติศาสตร์บั้งไฟพญานาคและการส่งเสริมการท่องเที่ยวใน สปป.ลาว (สัมภาษณ์). ผู้อำนวยการ
สถาบันวิจัยดินแห่งชาติ. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2555.

ยอดยิ่ง ราชตั้งใจ. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาล ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค (สัมภาษณ์). เจ้าหน้าที่
วัฒนธรรม. เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2555.

วีร์ เสียงเสนอ. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาล ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค และนำเสนอผลงานนวัตกรรม
พร้อมข้อเสนอแนะ (สัมภาษณ์). บริษัท โพธิ์ชัยทราเวล. เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2555 และ วันที่ 15
สิงหาคม 2556.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (รศ.ดร.). ประวัติศาสตร์ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ไทย - ลาว (สัมภาษณ์). มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2555.

เศกสรรค์ ยงวณิชย์ (รศ.ดร.). ประวัติศาสตร์ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ไทย - ลาว (สัมภาษณ์).
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2555.

สารี พิมพ์นิต. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์และแขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว (สัมภาษณ์).

หัวหน้ากรมส่งเสริมการท่องเที่ยว สปป.ลาว. เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2555.

สุกานดา พันธุ์เสือ. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาล ปรากฏการณ์บังไฟพญานาค และนำเสนอผลงานนวัตกรรม

พร้อมข้อเสนอแนะ (สัมภาษณ์). บริษัท กานตนาทัวร์. เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2555 และวันที่ 15

สิงหาคม 2556.

สุน มณีวง. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงงานออกพรรษา สปป.ลาว (สัมภาษณ์). หัวหน้าการพัฒนากการ

ท่องเที่ยว กระทรวงแถลงข่าว วัฒนธรรมและท่องเที่ยว. เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2555.

อนุชิต สกุลคุ. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาล ปรากฏการณ์บังไฟพญานาค และนำเสนอผลงานนวัตกรรม

พร้อมข้อเสนอแนะ (สัมภาษณ์). นายกสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวหนองคาย. เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม

2555 และ วันที่ 16 สิงหาคม 2556.

อินทรา แสนยาพิทักษ์. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาล ปรากฏการณ์บังไฟพญานาค และนำเสนอผลงาน

นวัตกรรม พร้อมข้อเสนอแนะ (สัมภาษณ์). บริษัท วันใสทัวร์. เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2555 และ วันที่

16 สิงหาคม 2556.